

ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM
DOKTORI TANÁCSA

BÁTHORI GÁBOR

**Az Erdélyi Fejedelemség és a Porta politikai és katonai
szövetsége**
Bocskai István és Bethlen Gábor fejedelemsége idején

című doktori (phD) értekezésének szerzői ismertetése
és hivatalos bírálatai

Doktori (PhD) értekezés
Szerzői ismertetése

Báthori Gábor

Az Erdélyi Fejedelemség és a Porta politikai és katonai
Szövetsége
Bocskai István és Bethlen Gábor fejedelemsége idején

TUDOMÁNYOS TÉMAVEZETŐ:

Dr. Szántó Mihály ezredes,
CSc. Egyetemi tanár

A tudományos probléma megfogalmazása

Az eltelt két évtizedben a XVI.-XVII. század Oszmán Birodalom és Magyarország történetével kapcsolatos kutatások, szakmai műhelyviták, a történészek előtt megnyíló külföldi, benne török archívumok a korábban megjelent írásokat, összefoglalókat folyamatosan új kockákkal és ábrákkal gazdagították, egyúttal finomították a korról, a történésekről szóló ismereteket, s segítették a Kárpát-medencében kialakult erővonalak és az akkori nagypolitikához igazodó regionális döntések megismerését, a sajátosan megjelenő erdélyi szerepet.

Tekintettel a fentiekre, úgy ítélem meg, hogy a Kárpát- medencében a XVI. században bekövetkezett nagy paradigmaváltás politikai, hadtörténeti és biztonsági történetének feldolgozásával nagyobb összefüggésbe helyeztem, egyúttal szintézisbe foglaltam a változó hatalmi viszonyok közepette Erdély biztonságáért politizáló Bocskai István és Bethlen Gábor török kapcsolatát.

Összegezve: dolgozatomban az alábbi súlyponti kérdésekre szorítkoztam:

- a történeti Magyarországon belüli keleti országrész közép-európai viszonyaira, különös hangsúllyal az Oszmán Birodalom és Erdély, valamint a Habsburg Birodalom és Erdély érdekeire,
- milyen külső és belső tényezők alakították Bocskai István és Bethlen Gábor fejedelmek török kapcsolatát,
- milyen szerepe van változó politikai-katonai hatalmi viszonyok között a politikus személyiségének, hogyan tudtak a vazallus helyzetben lévő fejedelmek a Portával kialakított viszonyrendszerben lavírozni,
- melyek voltak az Erdélyi Fejedelemség hadseregének legfontosabb jellemzői és értékei,
- valamint hogyan alakult a Habsburgok elleni hadjáratok során a Porta és Erdély katonai együttműködése, mennyire tartották a fejedelmek a harcaik során szem előtt a politikai és katonai realitásokat.

1. Kutatási célkitűzések

Kutatómunkám fő céljának a kiadott források és a megjelent bibliográfiák felhasználásával annak a folyamatnak a végiggondolását és elemzését tartom, amely a tizenöt éves háború idején a Porta hatalmi érdekkörébe tartozó Erdélyben 1594-ben, a törökellenes fordulatot követően a XVII. század első felében kirobbant Habsburg-ellenes mozgalmakban elvezetett a törökök és a fejedelemség politikai és katonai kapcsolatának megfogalmazásához, együttműködésükhöz. Ezen belül a következő részcélokat tűztem magam elé:

- **értelmezni** a térségnek a nagypolitikához való viszonyát, ezen belül kiemelten vizsgálom a következő fogalmakat:
 - a térség erővonalai
 - Erdély mozgástere, biztonságpolitikája
 - A Habsburgokkal támadt küzdelmekből kiemelkedő politikai és katonai szövetség tartalma
- **bemutatni** a tizenöt éves háború alatt a vazallus Erdély lázadásainak okait,
 - a fejedelemség fogyó biztonságát, a magyar rendi küzdelmekben Bocskai és Bethlen fejedelemsége idején betöltött szerepét, a Porta és Erdély sajátos viszonyát és érdekeit, a politikai és a katonai szövetségük megszületésének hátterét,
 - a harminc éves háborúval megnyíló európai mozgásteret, Bethlen Gábor politizálását, hadjáratait, török szövetségeseivel kialakult viszonyát
- **elemezni** azokat a motivációkat, érdekeket, politikai és katonai célokat, amelyek a vizsgált időszakban az Erdélyi Fejedelemség, a Habsburg Birodalom és a Porta biztonságát alakították

2. Alkalmazott kutatási módszerek:

Kutatómunkám során elsősorban a hazai könyvészeti háttérre és dokumentumokra, valamint szak-és a kutatási területre vonatkozó forrásokra támaszkodtam, azok rendszerezésével, analitikus feldolgozásával végeztem el a szintézist.

- mindezekon túl alkalmaztam saját tapasztalataimat és szakmai ismereteimet
- részt vettem a témához kapcsolódó konferenciákon, emléküléseken
- rendszeres konzultációt folytattam a korszakkal foglalkozó:
 - elismert egyetemi szakemberekkel,
 - az MTA Történettudományi Intézetének tudományos szaktekintélyeivel,
 - a ZMNE Hadtörténelem Tanszék

A kutatás és a dolgozat megírásakor iránymutatónak tekintetem a kutatómunka alapelemeinek történő megfelelést, az objektivitást, a történetiséget, állításaim bizonyítását.

3. Az elvégzett vizsgálatok fejezetenkénti leírása

1. fejezet: A török-magyar viszony alakulása a XVI. században

Az Erdélyi Fejedelemség létrejöttét és az Oszmán Birodalomhoz kapcsolódó vazallusi viszonyát a XVI. század első felének török expanziója következtében kialakult közép-európai hatalmi és katonapolitikai helyzetnek köszönhetően. E nagy paradigmaváltás, az erővonalak nagyarányú átalakulása különösen szükségessé teszi ezen időszak vizsgálatát. Ezért is szenteltem négy kisebb részt a Habsburg Birodalom és az Oszmán Birodalom közötti ütközővonal és a katonailag körbezárt vazallus Erdélyi Fejedelemség kialakításának elemzésére, az összegzésben levont következtetések taglására.

1. Rész: Az Oszmán Birodalom nyugati terjeszkedése Magyarország számára végzetesnek bizonyult. A legújabb kutatások arra utalnak, hogy az 1521. és az 1526. évi török hadjáratok fő célja az ország szakaszos meghódítása volt. A katonai teljesítményének zenitjén lévő Portával szemben a Habsburg-francia vetélkedés kiújulásával terhelt európai helyzetben a Magyar Királyságnak esélye sem volt a Kárpát-medencében az erőviszonyok alakítására. A mohácsi csatavesztés, II. Lajos király halálával bekövetkezett politikai vákuum utáni kettős királyválasztás, I. János és I. Habsburg Ferdinánd között kirobbant polgárháború az ország biztonsági helyzetét tovább gyengítette.

A Habsburg Birodalom számára a török expanzió miatt felértékelődött a Kárpát-medence, ezért nem tűrhette el I. János királyságát, akinek a Habsburgok ellenében – s ez történelmi paradoxon – az európai keresztény államok támogatása híján a törökkel való megegyezés maradt. Szulejmán szultán világirodalmi törekvéseivel ütközött I. Ferdinánd magyarországi berendezkedése, ezért az érzékelhető nyugati irányú szárazföldi terjeszkedésének lelassulása miatt magyar politikájának érdekei az immár hadászati fontosságúvá vált országgal 1527-ben vezettek I. Jánossal kötött szövetséghez, ami gyakorlatilag vazallusi állapotot jelentett. A kérdés egyre inkább az lett, hogy a két birodalom közötti ütközővonal hol fog húzódni, uralmukat az ország mely részei fölött tudják tartósan megszerezni, azt biztonságossá tenni.

2. Rész: Ennek a folyamatnak az egyik döntő mozzanata Erdély vazallusi függésbe kerülése. I. János 1540-ben bekövetkezett halálával felgyorsult az ország törökök megszállása. Bécs, mint stratégiai cél a középső terület teljes hódoltatását, masszív katonai uralmát kívánta a keleti rész, benne Erdély a hódító jog és az 1527/28-ban kötött török–magyar szövetség alapján – megakadályozandó a Magyar Királysághoz történő csatlakozását – különleges vazallusi státusú államként kötődött a Portához. A Habsburgok a földrajzilag távoli Erdélyben képtelennek bizonyultak hatalmuk érvényesítésére, ami felerősítette az erdélyi rendek magára maradottságának tudatát. Az Erdélyi Fejedelemség reálpolitikus triász – Báthory István, Bocskai István és Bethlen Gábor – tisztában voltak a lehetséges mozgástérrel és a Portával vállalt, kényszerű szövetségben látták Erdély biztonságát, ami kétségkívül a transzilvanizmus megerősödéséhez vezetett.

3. Rész: A szulejmáni hódításokat követően a kialakult határok biztosítása, a két birodalom közötti katonai status quo fenntartása lett a cél, amit az 1568-ban megkötött drinápolyi béke 25 évre garantált. A mélyben mindeközben fontos változások zajlanak; az európai gazdaság sebessége felgyorsult, a lepantói

vereséget követően láthatóan megtört az Oszmán expanziós politika, ami tovább mélyült a Porta monetáris, államvezetési válságsorozataival, a keleti fronton a perzsáktól elszenvedett kudarccal. Közép-Európa hatalmi erőeltolódásaira azonban érzékenyen ügyelt a török politika, nem tűrte el sem a Habsburgok lengyelországi trónszerző kísérleteit, sem Báthory István Lengyelország- Erdély perszónaluniós elképzeléseit. Erdély státusa fontos kérdés mindkét hatalomnak, hisz az itt bekövetkező változás a két vazallus román fejedelemségre is hatással lehet.

Úgy ítélem meg, hogy az 1580-as években a nyugati végvári vonalon beindított aktív védekezési stratégia és a katonagazgatási bécsi program azzal is számolt, hogy erőt felmutató, sikeres vizsgázása esetén az erdélyi politikai vezető elitet elviheti a török szövetség felbontásához, a Habsburgokkal vállalt katonai együttműködéshez.

Az időszak eseményeit vizsgálva e fejezetben:

- kronológiai sorrendben feltártam a XVI. század első felének közép-európai hatalmi és katonapolitikai helyzetét,
- rámutattam azokra az új erővonalakra, amelyek Magyarországon kialakultak,
- bemutattam annak a történelmi paradoxonnak a kialakulását, amely 1527-ben elvezetett magyar részről a törökkel való szövetséghez,
- elemeztem az Erdélyi Fejedelemség születésének körülményeit, a Portával vállalt kényszerű szövetségét, mint Erdély biztonságának egyik lehetséges módját, ami a transzilvanizmus megerősödését jelentette.

2. fejezet: A tizenöt éves háború következményei Erdélyben

A XVI. század utolsó évtizedeiben az Oszmán Birodalom a belső válsághelyzetéből nyugati irányú hadjáratokkal igyekezett kilábalni, és elindította a Habsburg Birodalom ellen az 1591-1606 között zajló hosszú háborút. A háborús politika, a kiegyenlített erőviszonyokat hozó első évek hadjáratai döntéshelyzetre készítettek a centrikus helyzetű közép – európai térség török vazallus államait, Erdélyt és a két román fejedelemséget, vállalva az orientációváltást, a csatlakozást a keresztény koalícióhoz, az elszakadás lehetőségében rejlő reményt: Magyarország egyesítését.

A két háborúzó nagyhatalom biztonsági érdekei eltérőek voltak; a Porta Erdély hűségének megtartásában volt érdekelt, hisz ettől függött a román fejedelemségek törökbarát politikája, a Habsburg politikai szándék viszont Erdély és annak vonzásában Moldva és Havasalföld bevonása a keresztény koalícióba, megosztva egyrészt a Bécs irányába támadó török erőket, illetve a Királyi Magyarország területi egységének helyreállítása.

Erdély történelmi kényszerhelyzetére adott választ Báthory Zsigmond, amikor 1595. januárjában katonai – politikai szövetségre lépett I. Rudolf királlyal. A döntés a meglévő biztonságpolitika teljes megváltoztatását jelentette, az addig török orientációt fenntartó három vazallus fejedelemség jövője a keresztény koalíció győzelmének függvénye lett. Havasalföld felszabadítása, a gyurgyevói győzelem és a Maros folyó menti várak visszavétele után 1596-ban indított török ellentámadás, Eger eleste és a mezőkeresztesi vereség bebizonyította, hogy a két nagyhatalom között erőegyensúly van, Erdély biztonsága veszélybe került. Ez taktikázások sorát

indította el, teret engedve az erdélyi törökbarát erők aktivizálódásának. A külpolitikai lavírozás Erdély birtoklásáért folyó harcban belső háborús helyzethez vezetett. A három vazallus fejedelemség egymás elleni kijátszása csataterré változtatták, és a fosztogató zsoldosoknak szolgáltatották ki Erdélyt. A török diplomácia segítségével, katonai beavatkozása kevésnek bizonyult az erdélyi vazallus-állapot visszaállításához, nem tudta megakadályozni Erdély visszatérését a magyar korona fennhatósága alá. Rövid ideig úgy tűnt, hogy a két országrész egyesülésével eldőlt a birodalmak között vergődő Erdély sorsa.

E fejezeti részben:

- bemutattam és feltártam azokat az okokat és motivációkat, amelyek 1591-ben elvezettek a két birodalom között kirobbant nyílt, nagy erőket felvonultató, 1606-ig elhúzódó, intenzív tizenöt éves háborúhoz,
- vizsgáltam az Erdélyi Fejedelemségnek a török orientáció feladásával járó döntés kockázatait,
- ismertettem a tizenöt éves háború katonai eredményeit, a két birodalom között kialakult patthelyzet okait,
- részletesen foglalkoztam Erdély fogyó biztonsági helyzetével, a Portához történő visszatérés kísérleteivel

3. fejezet: A Bocskai-felkelés és a Porta szövetsége

Ebben a fejezetben részletesen elemeztem azt az összetett folyamatot, amely a hosszú háború küzdelmében kimerült Habsburg és Oszmán Birodalomban a XVII. század elején belső erőegyensúlyi viszonyból kiindulva társadalmi ellentmondásokat hoztak a felszínre, s ezek hatásai a Kárpát-medencében hatalmi bizonytalansághoz vezettek.

A Habsburg abszolutizmusnak a rendek alkotmányos jogai ellen indított támadására 1604-ben a Királyi Magyarország rendjei és városai felkeléssel válaszoltak. A század rendi küzdelmeinek a sajátossága, hogy akkor robbantak ki, amikor a Habsburgok figyelme az európai nemzetközi politikára irányult, vagy katonai konfliktusai miatt erői lekötöttek voltak, illetve követhető az a törekvés, ahogy a mozgalmak politikai sikereikhez igyekeztek felhasználni a török jelenlétet.

Bocskai Istvánt a személye körül kialakult sajátos helyzet fokozatosan emelte a felkelés élére, s vezette el a Portával kötött katonai együttműködéshez. A Porta számára a Habsburgok ellen kirobbant magyar felkelés teremtette meg az elvesztett Erdély feletti befolyásának visszaállítását, az újra mozgásba lendült háború lezárását.

Az 1605-ben Isztambulban megkötött politikai – katonai együttműködés a felek érdekére tekintettel jött létre. A Porta számára Bocskai az elért politikai – katonai eredményei, valamint létszámában folyamatosan erősödő hadserege következtében egyre értékesebb szövetséges lett ahhoz, hogy a Kárpát-medencében helyreállítsa saját és Erdély biztonságát.

A keresztény Erdélyi Fejedelemségnek az Oszmán Birodalommal kötött katonai együttműködése kétségtelenül komoly európai visszhangot váltott ki, jóllehet Bocskai török kapcsolata, katonai együttműködése nézetem szerint nem bontotta meg az európai katonai erőviszonyokat, a magyar területen zajló felkelés mindvégig térségi jellegű maradt. Bocskai reálpolitikusként soha nem kérdőjelezte meg a keresztény Európához való tartozást, soha nem adta fel a magyar integritás tervét.

Koalíciós szövetségekötését provizórikusnak tekintette, azzal a közép–európai erőviszonyok és érdekek között taktikázva és a Habsburg–török nyomást csökkentve kívánta Erdély mozgásterét és biztonságát növelni. A Porta nem kockáztatta a Bocskaival kötött szövetséget, hisz bizonyos mértékig rá volt utalva, de magyarországi helyzetének erősítésére, Esztergom elfoglalásával és a budai védőöv kiszélesítésével azt felhasználta.

Bocskai jól érzékelte, hogy e helyzettel kialakult politikai–katonai dilemmát csak a Habsburgok és a Porta háborúját lezáró békekötés oldhatja fel, egybekötve a rendi érdekek orvoslásával, a szabad vallásgyakorlat biztosításával, az Erdélyi Fejedelemség elismerésével, annak gazdasági–védelmi képességének erősítéséhez magyarországi területek átengedésével. A magyar felkelés ügyét rendező bécsi béke után a nagyhatalmak háborújának a kompromisszumos zsitvatoroki béke vetett véget a status quo alapján.

Úgy ítélem meg, hogy Mohács és Buda kudarcai óta e békekötések során először érvényesíthette magyar politikus a Habsburgok és a Porta erőegyensúly közepette a magyar érdekeket és sikerült megerősítenie Erdély önállóságát. Így fogalmazhatta meg Bocskai a koncepciójában, hogy a két világbirodalom között a török vazallításban is az Erdélyi Fejedelemség léte és biztonsága kihat a korszak egész Magyarországának biztonságára.

E fejezeti részben:

- bemutattam és rendszereztem mindazokat a körülményeket, amelyek elvezettek Bocskai István és I. Ahmed szultán között megkötött szövetséghez és katonai együttműködéshez,
- vizsgálom a szövetség következményeit, Erdély biztonságát befolyásoló hatásai, Bocskai koncepciójában újragondolt erdélyi szerepkört

4. fejezet: Bethlen Gábor és a Porta kapcsolata

Bocskai István halálával a trónutódlás kérdése az Erdélyi Fejedelemség határain kívül és belül zavaros helyzetekhez vezetett, amit a két nagyhatalom igyekezett befolyásának növelésére fordítani. Bizonytalankodásukat kihasználva és a fegyveres hajdúk erejére támaszkodva először Báthory Gábor, majd hatalmi vákuumba kerülése után a Porta demonstratív felvonulásával a török politika Bethlen Gábor személyében biztosította érdekeit a vazallus Erdélyben.

A változó politikai hatalmi viszonyok között lévő Erdélyben különösen nagy szerephez jut a politikus személyiség – hogyan él a hatalmával, meg tudja-e teremteni a politikai, gazdasági és katonai dimenziókat, amelyek együttesen jelenthetik a fejedelemség biztonságát.

Bethlen Gábor e pozíció eléréséhez megteremtette a kor állameszményét, a fejedelmi centralizált nemzeti hatalomgyakorlást, az új alapokra helyezett pénz – és gazdaságpolitikát, a szerteágazó diplomáciát és a tekintélyes haderőt, amelyek lehetővé tették Bocskai Erdély szerepére vonatkozó álmának beteljesülését.

Az erdélyi biztonságpolitika kétséget kizáróan a Habsburg és az Oszmán Birodalomhoz fűződő viszonyon nyugodott, s Bethlen Gáborra az a küzdelmes feladat hárult, hogy lehetőségeit kivételes taktikai képességével növelve kiszélesítse Erdély kapcsolatrendszerét, emelje a térségben a súlyát, védje a törökkel szemben országa érdekeit, egyszóval erősítse Erdély biztonságát.

1618/19-től, a harmincéves háború kirobbanásával Bethlen előtt európai terek nyíltak, részvétele a Habsburg-ellenes harcokban – hadseregének és nyugati szövetségi kapcsolatának köszönhetően – a Portán szövetségi súlyának növekedésével járt, s felvetette a sajátos magyar viszonyok legfontosabb kérdését: vajon a nemzeti királyság létrejöttével bekövetkezik-e az a fordulta, amely a Kárpát-medencében a török kiűzéséhez elvezet?

Bethlen Gábor 1620 őszén a fehérhegyi vereség után rádöbbsent arra, hogy a térség hatalmi helyzete változatlan marad, sem a Habsburg sem a török biztonsági érdek nem akarja a status quo felbontását.

Bethlen és a Porta kapcsolatának elemzése során:

- bemutattam, hogy a Porta elsődleges biztonsági érdeke a hűséges, belső hatalmi zavaroktól mentes Erdély
- bizonyítottam, hogy kivételes tehetségű politikus személyiség meg tudja teremteni azokat a képességeket, amelyek az Erdélyi Fejedelemség biztonságpolitikáját erősítik a változó hatalmi viszonyú térségben
- utaltam arra, hogy a Porta érdekelt a fejedelemségből kiinduló Habsburg-ellenes mozgalmak támogatásában, de végső soron mindkét hatalom a status quo fenntartásában érdekelt.

5. fejezet: A harmincéves háború és Bethlen Gábor

A dolgozat legterjedelmesebb fejezetében azzal a három kérdéskörrel foglalkoztam, melyek alapvetően meghatározták az a sajátos erdélyi mozgásteret és szerephez jutatták az európai nagypolitika színpadán a három részre szakadt ország keleti részét, az Erdélyi Fejedelemséget.

E feltétel egyike az új európai korszakváltásnak azon időszakának, amelyben az első igazi kontinentális háború, a harmincéves háború (1618-1648) meghatározó szerepet játszott. A háború igazi kérdése az volt, hogy megszüntethető-e a spanyol és osztrák Habsburg Birodalom európai hegemoniája. Új hatalmi csoportosulások, politikai és katonai koalíciók szerveződtek, melyekben a vallás is szerephez jutott. Mindez ahhoz vezetett, hogy a keresztény Európa és az iszlám Török Birodalom küzdelme a XVII. század közepéig regionális kérdéssé vált. A küzdelem kulcsterülete a Német Birodalom lett, ahol akkumulálódtak az európai nemzetközi hatalmi politika stratégiai érdekei.

Bethlen Gábor a politikai folyamatok iránti érzékenységével már a háború cseh szakaszában megérezte az európai hatalmi viszonyokban és érdekekben elkezdődött mozgást, amitől azt remélte, hogyha sikerül az általa koncepciózusan megerősített Erdélyt e mozgástérbe bekapcsolni; a Habsburgok meggyengülése hozzásegíti a nemzeti királyság megteremtéséhez. Ehhez Erdély szempontjából a legfontosabb biztonságpolitikai feltételek a következők voltak: a fejedelmi hatalomépítés gazdaságpolitikája, ami alapját képezte a hadba fogható hadseregének, és az a portai politizálás, mely a Habsburg – ellenes küzdelemben a politikai és részben a katonai támogatást biztosította.

Bethlen hadseregét és képességét Erdély történelmi hagyományai, Bethlen belpolitikájának következményei és az európai hadügyi fejlődés a távoli államban is érzékelhető hatásai együttesen alakították. Hadseregét a kor klasszikus fegyvernemei, elsősorban a lovasság, a gyalogság és a tüzérség alkották. E

hadsereg erényei és korlátai azonban a hadjáratokban mutatkoztak meg, melyeket 1619/21-ben, majd 1623-ban és 1626-ban a Habsburgok ellen vívott.

A Portával egyeztetett egyes háborús szakaszok történései a reálpolitikus fejedelmet arra a felismerésre vezette, hogy Erdély és a Királyi Magyarország egyesítése szemben áll a két hatalom szándékával, de óvatosságra intette a török politikai és katonai védőernyőjének az ára; Vác 1626. évi megszállása, II. Ferdinánd császár és király támadó ereje, a magyar rendek közömbössége, valamint a protestáns nyugati szövetségesek elégtelen támogatása.

Bethlen Gábor, ha a háború kitörésekor felvillant lehetőséget – az országrészek egyesítését – nem is tudta megvalósítani, Erdély biztonságát a közép – európai térség adta adottságokat az európai lehetőségekkel bővítve, sikerült megerősítenie.

Ebben a fejezetben:

- ismertettem és elemeztem a XVII. század első harmadának európai hatalmi politikáját, a harmincéves háború kirobbanásának okait, a megalakult katonai és politikai koalíciók céljait, a küzdelmek szakaszait, erőviszonyait,
- bemutattam a háború következményeit a közép – európai térségben, valamint a kirobbant rendi küzdelmeket, amelyek frontvonalat hoztak a dunai Habsburg Birodalom ellenében,
- részletesen bemutattam Bethlen Gábor hadseregét, politizálását, mely elvezetett a Habsburg – ellenes szövetséghez és katonai szerepvállaláshoz,
- külön részben foglalkoztam a török szövetséges katonai segítségnyújtásával az 1623. és az 1626. évi hadjáratok keretében
- kitértem az egyes hadjáratok ciklusokban Bethlen és II. Ferdinánd békekötéseire, Erdély biztonságának, mozgásterének alakulására

4. Összegzett következtetések

Az Oszmán Birodalom nyugati irányú expanziója a Kárpát-medencében elhelyezkedő Magyar Királyság számára új biztonsági környezetet jelentett. A fokozatosan három részre szakadt ország igazodni kényszerült a közel másfél századon át tartó körülményekhez. A folyamatok és az erővonalak hatásvizsgálatát elemezve látható, hogy Erdély másodlagos katonai súlya miatt a hódító joga és az 1527/28-ban kötött török – magyar szövetség mentén sajátos vazallusi státusú államként kapcsolódott a Portához, mindeközben megtartva erős kötődését a Királyi Magyarországhoz, a keresztény Európához.

Azonban a Habsburg Birodalom a földrajzi távolság miatt katonai védőernyőjét nem tudta kiterjeszteni a keleti ország részre. A tizenöt éves háború katonai patthelyzete a két nagyhatalom erőviszonyaiban változást nem eredményezett, mindkettő a saját biztonsági politikáját, a status quo megerősítését tartotta alapvető céljának.

Erdély magára maradottsága egy sajátos politizálást eredményezett. Báthory István, Bocskai István és Bethlen Gábor az Erdélyi fejedelemség megmaradásának, biztonságának érdekében olyan politikát képviseltek, amelyek tekintettel voltak a kelet – közép – európai geopolitikai környezetre. Az ország egyesítését szem előtt tartva – ha ebben volt is Erdély aktív szerepvállalásában hangsúlyeltérés –, a Portával kötött kényszer szülte szövetségben teremtették meg azt a transzilvánus politikát, ami a fejedelemség állami létét biztosította. A geopolitikai

szükségszerűségéből fakadó törökorientáció és az Erdélyből kiinduló Habsburg - ellenes mozgalmak mögött megjelenő török érdekeltség kétségtelenül bizalmatlanságot és politikai tehertételt eredményezett Európa politikusai és a Királyi Magyarország rendjei körében, de a változó politikai hatalmi viszonyok közepette bebizonyosodott, hogy a politikus adottságai, reálpolitikai érzéke, taktikai és koncepciót teremtő képessége, a hatalommal való élése, akkor, amikor a XVI-XVII. század fordulójának Erdélyében bármi megtörténhetett, alapvetően hozzájárult a fejedelemség gazdasági, kulturális erősödéséhez.

5. Tudományos eredmények

Az értekezésem tudományos eredményeinek a végzett kutatómunka rendszerezése és elemzése alapján a következőket tartom:

1. Elsősorban a korábban megjelent szakmai értekezésekre támaszkodva, de azok mellett új források, adatok feltárásával és felhasználásával mutattam be az 1603/04-ben a Porta és Erdély viszonyában kialakult politikai és katonai speciális helyzet, mely hozzájárult a török szövetség újjáélesztéséhez.
2. A dolgozat terjedelmi korlátainak keretein belül részletesen bemutattam az Erdélyi Fejedelemség és a Porta szövetségére vonatkozó szakirodalom és kutatások analízisében és szintézisében, valamint minősítésében a politikai és hadtörténeti események együttes működését, hangsúlyozva azt, hogy mennyi volt bennük a biztonsági kényszerűség, és mit kellett a katonai szövetségből adódóan mindkét félnek vállalnia.

6. Az értekezés felhasználhatósága

Értekezésem hasznosítási lehetőségeit az alábbiakban tartom lehetségesnek:

- segíti Bocskai István és Bethlen Gábor Habsburg–ellenes mozgalmi idején létrejött török szövetség politikai és katonai együttműködésének árnyaltabb bemutatását és megismerését
- ezen túlmenően tartalmában a téma iránt érdeklődőknek újszerű hangsúlyaival és szerkezeti formájában a kor Közép – Európájában a Habsburg és az Oszmán Birodalom, valamint az Erdélyi Fejedelemség biztonságát elemezve segítségül szolgál a korszak kutatóinak, az ismétlődő nagy évfordulók kapcsán a téma iránt érdeklődőknek egyaránt
- emellett a ZMNE megfelelő tanszékén az oktatásban kaphat helyet, így a:
 - hadtörténelem
 - politikaelmélet és történet tanszéken

Nyírbátor, 2005. augusztus 31.

Báthori Gábor